

CEZA HUKUKU

(1965 Senesi)

1 — 2004 sayılı İcra ve İflâs Kanununu değiştiren 538 sayılı kanunun yeni suç ve ceza hükümleri :

6 Mart 1965 tarih ve 11946 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 18.2.1965 tarih ve 538 sayılı kanun 2004 sayılı İcra ve İflâs Kanununa bazı yeni suçlar getirmiş, bazı cezaların aşağı hadlerini yükseltmiştir.

I — Yeni suçlar :

1 — İcra ve İflâs Kanununun, hileli iflâs hallerini sayan 311. maddesine bir 8. bend ile bir kimsenin, «Hakikate aykırı muhasebe ve sahte bilânçolarla aktifini hakikatte olduğundan noksan veya fazla göstermesi» hali ilâve edilmiştir.

2 — Alacaklısını zarara sokmak kasdı ile mevcudunu eksilten borçluların cezasını tâyin eden 331. maddeye ilâve edilen 2. fıkra ile, «Konkordato mühleti talebinden önceki iki yıl içinde birinci fıkradaki fiilleri işleyen borçlu hakkında da aynı hükümlerin uygulanması» öngürülmüştür.

3 — Aczine kendi fiili ile sebebiyet veren veya vaziyetinin fenalığını bilerek ağırlaştıran borçlunun suçunu tanzim eden 332. maddeye ilâve edilen bir 2. fıkra ile, aynı şekilde, «Konkordato mühleti talebinden önceki iki yıl içinde birinci fıkradaki fiilleri işleyen borçlu hakkında da bu hükümlerin uygulanacağı» söylenmiştir.

4 — Kanuna ilâve edilen yeni bir madde ile ticareti terk edenler cezalandırılmıştır :

Madde 337 a — 44. maddeye göre mal beyanında bulunmayan veya beyanında mevcudunu eksik gösteren veya aktifinde yer almış malı veya yerine kaim olan değerini haciz veya iflâs sırasında gösteremeyen veya beyanından sonra bu malları üzerinde tasarruf eden borçlu hakkında, bundan zarar gören alacaklının şikâyeti üzerine, tetkik mercii tarafından 3 aydan 1 seneye kadar hafif hapis cezasına hükmolunur.

Birinci fıkradaki fiillerin işlenmesinden alacaklının zarar görmediğini isbat eden borçluya ceza verilmez.

Borçlunun iflâsı takdirinde birinci fıkradaki durum ayrıca tak-siratlı iflâs hali sayılır.»

5 — 538 sayılı tadilât kanunu sermaye şirketlerinin iflâsını istemek mecburiyetinde olanlar için de ceza müeyyidesi koymuştur :

«Madde 345 a — İdare ve temsil ile görevlendirilmiş kimseler veya tasfiye memurları, kasden veya ihmal ile 179. maddeye göre şirketin mevcudunun borçlarını karşılamadığını bildirerek şirketin iflâsını istemezlerse, alacaklılardan birinin şikâyeti üzerine, tetkik merciince on günden üç aya kadar hafif hapis veya 1000 liradan 10000 liraya kadar hafif para cezası ile cezalandırılırlar.»

II — Aşağı haddi yükseltilen cezalar :

1 — Borçlunun ödeme şartını ihlâli halini düzenleyen 340. maddede öngörülen bir aya kadar hafif hapis cezasının aşağı haddi olarak «beş gün» tesbit edilmiştir.

2 — 30 ve 31. maddeler hükmüne muhalefet edenlerin cezası 343. maddede aynı şekilde «beş gün» olarak tâyin edilmiştir.

3 — Nafaka hükmüne uymayanlar hakkında 344. maddede öngörülen cezanın aşağı haddi 3 günden 10 gün hafif hapse çıkarılmıştır.

2 — Markalar Kanununun getirdiği suçlar :

12 Mart 1965 tarih ve 11951 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 551 sayılı Markalar Kanunu aşağıdaki ceza hükümlerini sevkettir :

I — Kanun, 51. maddesinin (a) bendinde,

1 — Bakanlar Kurulunun, bu kanunun 3. maddesinin son fıkrasında verdiği yetkiye dayanarak üzerine Markalar Kanununa göre tescil edilmiş marka konulmasını emrettiği emtiaya marka koymayanlar ve

2 — Bir markayı tescil edilmiş olduğu sekilden gayri şekilde kullananlar hakkında 3 aydan 1 seneye kadar hapis ve 1000 liradan 10000 liraya kadar ağır para cezası verileceği hükmünü koymuştur.

II — Aynı maddenin (b) bendinde,

1 — Başkası adına tescil edilmiş bir markanın aynını veya benzerini kullananlar veya

2 — Hak sahibinden gayrı kimse tarafından haksız olarak kullanılan markaları taşıyan emtiayı bilerek satışı arzedener, satanlar, dağıtanlar, memlekete sokanlar veya memleketten çıkaranlar ve

3 — Bu fiillere iştirak edenler için 8 aydan 2 seneye kadar hapis ve 5000 liradan 50000 liraya kadar ağır para cezası konulmuştur.

Bu bendde yazılı cezalara çarptırılan kimselerin varsa işyerlerinin 1 yıl müddetle kapatılmasına ve aynı müddet ticaret ve san'attan menlerine hükmolunur.

III — Gene aynı maddeye göre (a) ve (b) bendlerinde yazılı fiilleri dikkatsizlik veya ihmâl yahut tedbirsizlikle işleyenler hakkında sadece para cezası hükmolunur.

IV — Bu fiillerin tekerrürü halinde yukardaki cezaların iki katına hükmolunur.

V — Kanunun 52. maddesine göre 51. maddede sayılan suçlar, hizmetlerini ifa sırasında bir müessesenin hizmetlileri tarafından işlenmiş ise bu suçun işlendiğini bilen müessese sahibi veya hangi nam ve sıfatla olursa olsun müesseseyi fiilen idare edenler fiile iştirak etmiş sayılır.

VI — Kanunun 53. maddesi ise 51. maddenin 5 b) bendi hükümlerine göre haksız olarak kullanıldığı tesbit olunan markayı taşıyan emtia, etiket, zarf, mahfaza, ticarî evrak gibi vasıtalarla bu markaların imal ve vaz'ında kullanılan mühür, soğuk damga, klişe gibi âlet ve edavatın müsaderesine karar verileceğini amirdir.

Bu hüküm beraat halinde de tatbik edilir.

3 — Devlet Personeli Sendikaları Kanununun getirdiği suçlar:

17 Haziran 1965 tarih ve 12025 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 624 sayılı Devlet Personeli Sendikaları Kanununun 22. maddesine göre :

I — A) Kanunun 13. maddesinin devlet personeli teşekküllerinin yapabilecekleri faaliyetleri düzenleyen hükümlerine,

B) Kanunun 14. maddesinin devlet personeli teşekküllerinin yasaklanan faaliyetlerini düzenleyen hükümlerine,

C) Kanunun 16. maddesinin (c) bendi gereğince devlet personeli teşekküllerinin bağış kabul etmelerini sınırlandıran veya yasaklayan Bakanlar Kurulu Kararlarına aykırı hareket ve davranışlarda bulunan yönetim organı başkanı ve üyeleri ile bu hareket ve davranışlar genel kurullarda vukubulduğu takdirde, bu hareket ve davranışları müsamaha ile karşılayan başkanlık mevkiinde görevde bulunan kimselere, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası verilir (m. 22, bend 1).

II — Kanunun 1. maddesinde yazılı kamu hizmeti personelinin devlet personeli sendikalarına üye olmaları ve üyelikten çekilmeleri konusunda bu personele herhangi bir etki veya baskıda bulunan gerçek veya tüzel kişiler (m. 6/1, 2), beş yüz liradan ikibin liraya kadar ağır para cezasına mahkûm edilir (m. 22, bend 2).

III — Devlet personeli teşekkülleri mensuplarından siyasî partilere kayıtlı olanların bu teşekküllerin organlarında ve yönetim, denetim ve temsil görevlerinde bulunamayacakları ve genel kurulların başkanlık divanlarına üye seçilemeyecekleri yolunda hüküm sevkedilen 15. maddeye aykırı hareket edenlere üç aydan altı aya kadar hapis cezası verilir ve bir daha alınmamak kaydı ile sendikadan çıkarılır (m.22, bend 3).

IV — Kanunun geçici maddesine göre, devlet personeli sendikaları kurucu üyelerinin en az beş yıl kamu hizmeti görmüş olmaları şarttır. Bu niteliği haiz olmadıkları halde kurucu üyeliği kabul edenler hakkında beş yüz liradan iki bin liraya kadar ağır para cezası hükmolunur.

4 — Cezaların İnfazı Hakkında Kanun :

16 Temmuz 1965 tarihli ve 12050 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 647 sayılı ve 13.7.1965 tarihli Cezaların İnfazı Hakkında Kanun, cezaların suçlunun şahsına uydurulması, suçluların ıslahı, gözetilmesi ve cezaların infazı yönünden yeni bir takım hükümler getirmiştir.

1 — Kanun infaz bakımından cezaları, ölüm, uzun veya kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar ve para cezası olmak üzere üçe ayırmıştır (m. 1).

2 — Kanunun 2. maddesi ölüm cezasının yerine getirilmesinden bahsetmektedir.

3 — Uzun süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar, ölünceye kadar devam eden müebbet ve altı aydan yukarı olan muvakkat hürriyeti bağlayıcı cezalar olarak ayrılmıştır.

Altı aya kadar olanlar kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalardır (m. 3).

4 — Kanun 4. maddesinde, kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar yerine, suçlunun hususî hallerine ve suçun işlenmesindeki suret ve şekil hususiyetlerine göre mahkeme tarafından altı bend halinde sayılan sair ceza ve tedbirlerin hükmolunabileceğini öngörmüştür.

Taksirli suçlardan dolayı uzun süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar yerine de bu ceza ve tedbirler hükmolunabilecektir.

5 — Kanun 5. maddesinde para cezalarını tarif etmiş, bunların infazı hakkında ve mahkûm tarafından daha kolaylıkla ödenmesini sağlayacak hükümler koymuştur.

Para cezası kasden veya ihmal neticesi ödenmediği takdirde, dâvanın özelliklerine göre, 1 yıla kadar hapis cezası verilecektir (son fıkra).

6 — Kanunun 6. maddesine göre ağır veya hafif para cezaları, altı aya kadar ağır hapis, bir yıla kadar hafif hapis ve alelîtlak hafif hapis cezaları tecil edilebilecektir.

7 — 7. madde bazı hallerde adlî sicildeki hükümlülük kaydının silinmesini öngörmüştür.

8 — 8. maddesinde kanun kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların, hükümlünün veya savcının talebi üzerine, bazı hallerde hükümlünün oturduğu yerde, bazı şartlarla hükümlünün hafta sonunu veya geceleri ceza evinde geçirmek suretile çektirilmesine mahkemece karar verilebilmesi imkânını tanımıştır.

9 — Kanun 9 - 17. maddelerinde hükümlülerin müşahadeye tâbi tutulmasından, cezaevlerinin sınıflandırılmasından, hükümlülerin muhtelif cezaevlerine ayrılmalarından, buralarda tâbi olacakları infaz rejimlerinden ve çalıştırılmalarından bahsetmekte, 18. maddesinde ise, «Andlaşmalarla öngörülen hükümler saklı kalmak şartı ile, yabancılar hakkında Türk mahkemelerince hükmolunan hürriyeti

bağlayıcı cezaların aynen tatbik olunacağı hususu taahhüt edilmek kaydı ile, yabancının mensup bulunduğu Devletin infaz müesseselerine bırakılmasına, Adalet Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca karar verilebileceği» hükmünü koymaktadır.

10 — Kanunun 19. maddesi şartla salıverme müessesesini düzenlemiştir.

11 — Geçici 1. madde, genişletilen tecil hükümlerinden faydalanmak isteyenlerin, kanunun yürürlüğe girmesinden üç ay içinde, hükmü veren mahkemeye müracaat edebilecekleri hükmünü koymuştur.

12 — Geçici 2. madde Türk mevzuatından sürgün cezasını kaldırmıştır.

13 — Haklarında verilen hüküm yargı halini almış olan kimseler dahi kanunun yürürlüğe girmesinden üç ay içinde hükmü veren mahkemeye müracaatla haklarında 4. madde uyarınca sair ceza veya tedbirlere karar verilmesini isteyebilirler (Geçici madde 3).

14 — Bu kanunun bazı hükümlerinin uygulanışını göstermek üzere üç ay içinde bir tüzük hazırlanarak yürürlüğe konacaktır (Geçici madde 5).

15 — Diğer kanunların bu kanuna aykırı hükümleri uygulanmaz (Geçici madde 4).

16 — Geçici 6 ve 7. maddeler intikalî hükümler sevkettedir.

17 — Kanunun 20. maddesine göre, «4. maddenin 2 ve 4. bendleri, 5. maddenin 7. fıkrasındaki (Devlet, İktisadî Devlet Teşekkülleri, belediye ve sair âmme hizmetlerinde bir yılı geçmemek üzere çalıştırmanın sureti tatbikine) dair hükümler ile 12, 14, 17. madde hükümleri tüzük ile birlikte, diğer maddeler ise kanunun yayını tarihinde yürürlüğe girer.

5 — Siyasî Partiler Kanununun suç saydığı fiiller :

16 Temmuz 1965 tarih ve 12050 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 648 sayılı Siyasî Partiler Kanunu 118 - 127. maddelerden müteşekkil yedinci kısmı ceza hükümlerine ayırmıştır.

I — Siyasî Partiler Kanunu muhtelif maddelerinde parti sorumlularına bir takım külfetler yüklemiştir. Ceza hükümlerinden bahseden 7. kısımda da bunların yerine getirilmemesi halinde bu kimselere uygulanacak müeyyideler gösterilmiştir.

1 — 7. madde gereğince tutulacak siyasî partiler sicili için istenen bilgi ve belgeleri vermeyen parti sorumluları yüz liraya kadar hafif para cezasına mahkûm edilir (m. 118).

2 — 58. maddede yazılı defter ve kayıtları tutmayan veya kaybeden parti sorumluları ile bu defter ve kayıtları tahrif edenler, üç aydan altı aya kadar hapis cezasına mahkûm edilirler (m. 120).

3 — 63. maddede yazılı her kademedeki parti organlarında vazife alanları mahallin en büyük mülkiye âmirine bildirme yükümünü yerine getirmeyen parti sorumluları yüz liraya kadar hafif para cezasına mahkûm edilirler.

Aynı hüküm, her kademedeki kongrelerle köy ve mahallelerdeki parti görevlileri ve yedeklerinin ve ilçe kongreleri delegelerinin seçimi için yapılacak toplantıların gün ve yerlerini kongre veya toplantıdan yedi gün önce mahallin en büyük mülkiye âmirliğine bildirmeyen parti sorumluları hakkında da uygulanır (m. 121).

4 — Kanunun 71. maddesi siyasî partilere bağışta bulunamayacak kuruluş ve kişileri saymıştır. Bu madde hükümlerine aykırı olarak bağışta bulunan kimse ve bu bağışı kabul eden parti sorumlusu üç aydan bir yıla kadar hapis cezasına mahkûm edilir (m. 123/1).

Kanunun 72. maddesi aynı kuruluş ve kişilerin siyasî partilere hiç bir surette kredi de veremeyeceklerini söylemektedir. Bu hükme aykırı olarak kredi veren kimse ve bu krediyi alan parti sorumlusu hakkında da birinci fıkra hükmü tatbik edilir (m. 123/2).

5 — Kanunun 80. maddesine göre siyasî partiler, her yılın Nisan ayı içinde bir önceki takvim yılına ait gelir ve giderleri gösteren kesin hesap ve bilânçoyu, C. Başsacılığı ile Anayasa Mahkemesi Başkanlığına vermek zorundadırlar. Bu hükme kasden aykırı hareket eden parti sorumlusu hakkında bin liradan onbin liraya kadar ağır para cezasına hükmolunur (m. 124/1).

Tekerrür halinde, ayrıca üç aydan altı aya kadar hapis cezası da verilir. (m. 124/2).

6 — Kanunun 81 ve 82. maddelerine göre C. Başsavcısı ve Anayasa mahkemesi kendilerine verilen kesinhesap ve bilânço üzerinde araştırma ve incelemeler yaparlar ve bu maksatla siyasî partiden bilgi isteyebilirler. Bu araştırma ve incelemeleri engelleyen parti sorumluları ile istenen bilgileri kasden vermeyen parti sorumluları hakkında üç aydan altı aya kadar hapis cezasına hükmolunur (m. 125).

7 — Siyasî Partiler Kanununda 28 Haziran 1938 tarih ve 3512 sayılı Cemiyetler Kanununa atıf yapılan yerlerde, bu kanunda gösterilen ceza müeyyideleri siyasî partiler ve sorumluları hakkında da uygulanır (m.127).

II — Siyasî Partiler Kanununun herkes bakımından suç saydığı fiiller:

1 — Kanunun 119. maddesine göre, «Siyasî parti kongrelerinin seçimleri ve kararları için yapılan oylamalarla ilçe kongrelerine delege seçimi ve partilerin köy ve mahalle bölgelerindeki görevlileri ile yedeklerinin seçimi için yapılan oylamalara ve bu oylamaların sayım ve dökümüne hile karıştıranlar, üç aydan altı aya kadar hapis cezasına mahkûm edilirler».

2 — Kanunun 37. maddesi önseçimlerde propaganda yapılmasını düzenlemiştir. Önseçimlerde bu maddeye aykırı olarak propaganda yapanlar hakkında bir aydan üç aya kadar hapis ve yüz liradan beş yüz liraya kadar ağır para cezasına hükmolunur (m. 122).

3 — Kanunun 107. maddesinin birinci fıkrasına göre, siyasî partiler, askerliğe, savunma veya sivil savunma hizmetlerine hazırlayıcı eğitim ve öğretim faaliyetlerine girişemezler. Bu hükme aykırı hareket edenler beş yıla kadar hapis cezasına mahkûm edilirler (m. 126/1).

107. maddenin ikinci fıkrasına göre ise, siyasî partiler, üyeleri için üniforma ve devamlı olarak hariçte takılacak kol bağı ihdas edemezler. Bu hükme aykırı hareket edenler bir aydan üç aya kadar hafif hapis cezasına mahkûm edilirler (m. 126/2).

III — Siyasî Partiler Kanunu beşinci kısımda (m. 108-115) siyasî partilerin kapatılmasını düzenlemiştir. 111. maddeye göre siyasî partiler hakkında kapatma kararı, kanunun parti yasaklamalarından bahseden dördüncü kısmında, Cumhuriyetin korunması (1. Bölüm), Millî Devlet niteliğinin korunması (2. Bölüm, Lâik Devlet

niteliğinin ve Atatürk devrimciliğinin korunması (3. Bölüm), Demokratik düzenin ve meşruluk temelinin korunması (4. Bölüm) maksadile sevk edilmiş hükümlere ve 5. Bölümdeki genel yasaklamalara aykırı hareket ve davranışlardan ötürü verilecektir.

Kanunun 112. maddesine göre bir siyasî partinin kanunun 4. kısmında yazılı kanunsuz siyasî faaliyetlere mihrak olması halinde ve 113. maddeye göre bir siyasî partinin bu kanunun 4. kısmı dışında kalan emredici hükümlerine ve siyasî partilerle ilgili diğer kanunların hükümlerine aykırı hareket etmesi halinde de kapatılmasına karar verilecektir.

6 — Silâhlı Kuvvetlerde görevli muvazzaf tabip, dış tabibi ve eczacılara tazminat verilmesi hakkındaki kanunun suç saydığı haller :

14 Temmuz 1965 tarih ve 12048 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 645 sayılı kanuna göre tazminat alan personel 211 sayılı İç-hizmet Kanun ve Yönetmeliğinde tesbit edilecek çalışma saatlerinde görevlerinden ayrılamazlar. Hususî hastane ve muayenehane açamazlar. Silâhlı kuvvetler teşkilleri dışında herhangi bir görev alamazlar. Ancak Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının talebi ve Millî Savunma Bakanlığının muvafakatı ile talep edilen kadroda bir kimsenin bulunmaması ve mazereti sebebiyle ayrılmış olması halinde, bir ücret almaksızın, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı hizmetlerinde 45 günü geçmemek üzere görevlendirilebilirler. Ücret mukabilinde veya herhangi bir şekilde menfaat sağlayarak serbest meslek icra edemezler (m. 6).

Bu hükme aykırı harekette bulunanlar Askerî Ceza Kanununa ek 2183 sayılı kanunun 1. maddesine göre ilk defasında iki aydan altı aya kadar hapis cezası ile, tekerrürü halinde evvelce verilmiş olan ceza bir kat arttırılmakla beraber ihraç cezası ile de cezalandırılırlar (m. 7).

7 — Özel öğretim kurumları kanununun suç saydığı fiiller :

18 Haziran 1965 tarih ve 12026 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu 17. maddesinde, kapanan veya kapatılan kurumu, mühürlerini, öğretmen ve öğrencilerle ilgili bütün defterlerini, dosyalarını ve diğer evrakını ilgili valiliğe devir ve teslim etmeye mecbur tutmuştur. Devir ve teslimden

kaçınan veya bu görevi savsaklayan kurucu veya temsilcileri hakkında Türk Ceza Kanununun 526. maddesi uygulanacaktır.

8 — 8 Nisan 1965 tarih ve 11974 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 554 sayılı Tescil edilmeyen birleşmeler ile bunlardan doğan çocukların cezasız tescili hakkındaki kanunun kendilerine vazife yüklediği memurlardan vazifelerini yapmayanlardan, idare kurullarınca (25 - 50) lira hafif para cezası alınır ve bu para cezası Âmme Alacaklarının Tahsili Usulü hakkındaki Kanun hükümlerine göre tahsil edilir (m. 6).

9 — Nüfus Plânlaması hakkındaki Kanunun suç saydığı fiiller:

10 Nisan 1965 tarih ve 11976 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 657 sayılı Nüfus Plânlaması hakkındaki Kanuna göre,

I — Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığınca bu kanunun 2. maddesine göre gebeliği önleyici nitelikte oldukları kabul edilmeyen ilâç ve araçları yurt içinde imâl edenler veya satanlar veya her ne suretle olursa olsun dağıtanlar veya ticaret maksadı ile yurda sokanlar veya bu maksatla bulunduranlar 7 aydan 2 yıla kadar hapis ve 2000 liradan 10.000 liraya kadar ağır para cezasına çarptırılırlar, imâlât-haneler kapatılır, ilâç ve araçlar müsadere olunur (m. 6/1).

II — Sağlık ve Sosyal Bakanlığınca bu kanunun 2. maddesine göre gebeliği önleyici nitelikte oldukları kabul edilen ilâç ve araçların reklâm ve propagandası 1262 sayılı kanunun 13. maddesine göre yapılır. Buna aykırı hareket edenler 1 aydan 6 aya kadar hapis ve 500 liradan 2000 liraya kadar ağır para cezasına çarptırılırlar (m. 6/2).

III — Bu kanunun 3, 4 ve 5. maddelerinin sevkettiği, tıbbî zaruret halinde gebeliğin sona erdirilmesi ve sterilizasyon yapılması ile ilgili hükümlere aykırı fiil ve hareketlerde bulunanlar, Türk Ceza Kanunu ile ceza hükümlere ihtiva eden diğer kanunlarda daha ağır cezalar tayin edilmemiş ise 500 liradan 1000 liraya kadar ağır para cezasına çarptırılırlar (m. 7).

10 — Ceza mahkûmiyetinin doğurduğu ehliyetsizlikler :

1 — 23 Temmuz 1965 tarih ve 12056 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 48. maddesinin (A)

bendinin 5 numarasında devlet memurluğuna alınmanın genel şartları meyanında, ağır hapis veya altı aydan fazla hapis veyahut affa uğramış olsalar bile zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflâs gibi yüz kızartıcı bir fiilden dolayı hapis cezasından hükümlü bulunmamayı aramıştır.

2 — 18 Haziran 1965 tarih ve 12026 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununun 7. maddesi, ağır hapsi gerektiren veya yüz kızartıcı bir suçtan mutlak surette, yahut kasdî bir cürümden dolayı altı ay veya daha fazla hapis cezası ile mahkûm edilmiş olanların özel bir öğretim kurumu açamayacak veya açılmış bir kurumu devralamayacakları veyahut bu işi yapmak isteyen özel hukuk tüzel kişilerinin temsilcisi olamayacakları hükmünü koymuştur.

3 — 17 Haziran 1965 tarih ve 12025 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 624 sayılı Devlet Personel Sendikaları Kanunu 9. maddesinde Devlet personeli sendikaları üyelerinin 2. maddede yazılı kurum ve görevlerden

c) Adlî yargı mercilerince tecil edilmeksizin kesin hükme bağlanmış, cezası medenî haklarını kullanmağı önleyici veya kamu hizmetlerinden çıkarılmasını gerektirir bir suçtan dolayı ayrılmalari halinde, üyelik sıfatlarının kendiliğinden düşeceğini söylemektedir.

4 — 6 Temmuz 1965 tarih ve 12041 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 635 sayılı Uzman Jandarma Kanunu 12. maddesinde,

«Uzman Jandarmaların aşağıda yazılı sebeplerle Jandarma Genel Komutanlığınca kayıtları silinir. Tard ve rütbenin geri alınmasını gerektiren suçlardan biri ile veya cezalarla hükümlü bulduklarında Askerî Ceza Kanununun 31 ve 36. maddeleri hükümleri uygulanır.

I — Askerî Ceza Kanununun 35 ve 37. maddeleri gereğince rütbesi geri alınanlar.

II — Askerî Ceza Kanununun 85, 87, 88, 89, 90, 91, ve 97. maddelerinde yazılı suçlardan biri ile hükümlü olanlar.

III — Mülkî, adlî ve askerî görevlerini yaptıkları sırada işledikleri suçlardan veya özel suçlardan (6) aydan fazla hapse hüküm giyenler.

IV — Hapisle birlikte (6) aydan fazla memuriyetten mahrumiyet cezasına hüküm giyenler.

V — Askerî Ceza Kanununun 150, 151, 152 ve 153. maddelerinde yazılı haysiyet ve şerefe dokunan suçlardan birini işledikleri veya ar ve hayayı gerektiren suçlardan hüküm giyenler.» demektedir.

11 — Failin ve mağdurun memur sayılması :

18 Haziran 1965 tarih ve 12026 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununun 49. maddesine göre, özel öğretim kurumlarının yönetici, öğretmen ve memurları, suç işlemeleri halinde veya görevlerinden ötürü kendilerine karşı işlenen suçlardan dolayı Türk Ceza Kanununun uygulanması bakımından memur sayılır.

12 — Ceza Kanununun değiştirilen hükmü :

10 Nisan 1965 tarih ve 11976 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 557 sayılı Nüfus Plânlaması hakkındaki Kanunun 9. maddesi ile, Ceza Kanununun 471. maddesinin 2. fıkrası değiştirilmiş ve şu şekli almıştır:

«Birinci fıkrada yazılı fiil ve hareketlerin işlenmesini teşvik eden veya bu fiil ve hareketlerin işlenmesi için propaganda yapan kimse bir seneye kadar hapis veya bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır. Eğer fiil kazanç gayesi ile işlenmiş ise her iki ceza birlikte hükmolunur.»

13 — Anayasayı ihlâl suçundan Yüksek Adalet Divanınca mahkûm edilenlerin cezalarının kısmen affı hakkındaki 78 sayılı kanuna eklenen fıkra :

17 Nisan 1965 tarih ve 11978 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 579 sayılı Kanun ile 78 sayılı kanunun 2. fıkrasına şu fıkra eklenmiştir:

«1924 tarihli ve 491 sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanununun bazı hükümlerinin kaldırılması ve bazı hükümlerinin değiştirilmesi hakkındaki 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı kanunun 6. maddesi uyarınca kurulan Yüksek Adalet Divanınca Türk Ceza Kanununun 146 ve 59. maddelerine göre müebbet ağır hapse mahkûm olanlarla Millî Birlik Komitesi Kararı ile ölüm cezaları müebbet ağır hapse tah-

vil edilenlerden Anayasanın 97. maddesi gereğince af olunanlar bu maddenin 1. fıkrası hükmünden faydalanırlar.»

14 — Ateşli Silâhlar ve Bıçaklar mevzuatı :

6136 sayılı Ateşli Silâhlar ve Bıçaklar Hakkındaki Kanunun 7. maddesinin 3. bendi gereğince hazırlanan Yönetmeliğin bazı maddeleri Resmî Gazetenin 23 Ekim 1965 tarih ve 12134 sayılı nüshasında yayınlanan Yönetmelikle değiştirilmiştir:

Silâh taşıma izin belgesi verilebilecek olan kimseleri sayan 1. maddenin (d) bendinin şumulü, özel bankalar bakımından, grup nakleden hizmetlileri (Silâh taşıma yetkisi grup nakli esnasına münhasır kalmak şartı ile) ve tahsildarları ibarelerinin ilâvesile ve ayrıca Tarım Kredi ve Tarım Satış Kooparetif ve Birlikleri de bende dahil edilerek, bunların bekçi, veznedar, tahsildar ve mutemetlerine de silâh taşıma izin belgesi verilmesi suretile genişletilmiştir.

1. maddenin (e) bendi, «Karayolları üzerinde ve meskûn olmayan yerlerde bulunan akaryakıt satış istasyonları başında devamlı olarak kalıp satış yapan bayiler veya bunlar adına akaryakıt satışı yapıp bedeline vâziülyet adamları, (Adamlarının taşıyacakları silâhlar bayilik tarafından satın alınıp kendilerine demirbaş olarak verilir).» şeklinde yeniden tanzim edilmiştir.

Yönetmeliğin 7. maddesine bir 2. fıkra ilâve edilerek madde şu şekli almıştır:

«Madde 7 — Silâh taşıma izin belgesi olanlar, bu belgede nitelikleri yazılı silâhlarını, 1. ve 2. maddelerde işgüçleri yazılı kişilere, 6136 sayılı kanunun 9. maddesi gereğince satabilirler.

Mesken veya işyerinde silâh bulundurma izin belgesi olanlar, belgede nitelikleri yazılı silâhlarını, silâh taşıma yetki veya ehliyetinde oldukları anlaşılın yahut da silâh bulundurmalarında ciddî bir sakınca görülmeyen kişilere, mahallî vali veya kaymakamın izni ile satabilir veya devredebilirler.

Ancak, silâhını satana yeniden silâh satınalma izni verilmez.»

Yönetmeliğin ateşli silâh taşıma veya bulundurma izni verilmeyecek kimseleri sayan 9. maddesinin (b) bendi şu şekilde değiştirilmiştir:

«Madde 9 — b) Silâh bulundurma veya taşıma ruhsatını haiz olup da bu silâhla suç işleyenler veya silâhın muhafazasındaki ihmal ve kusuru neticesi başkaları tarafından bir suç işlenmesine veya

intihar ve intihara teşebbüs edilmesine sebebiyet verdiği anlaşılabilirler.»

CEZA MUHALEMESİ HUKUKU

1 — 2004 sayılı İcra ve İflâs Kanununu değiştiren 538 sayılı kanunun getirdiği yeni hükümler :

6 Mart 1965 tarih ve 11946 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 18.2.1965 tarih ve 538 sayılı kanun, 2004 sayılı İcra ve İflâs Kanunundaki bazı suçları şikâyete tabî tutmuş ve kanun yolları konusunda yeni bazı hükümler getirmiştir.

I — şikâyete tabî tutulan suçlar :

1 — İcra ve İflâs Kanununun 331. maddesinde düzenlenen, alacaklısını zarara sokmak kasdı ile mevcudunu eksiltmek suçu,

2 — Gene aynı kanunun 332. maddesinde düzenlenen, aczine kendi fiili ile sebebiyet veren veya vaziyetinin fenalığını bilerek ağırlaştıran borçlunun suçu, koğuşturma bakımından alacaklının şikâyetine bağlı tutulmuştur.

I — Kanun yolları konusunda getirilen yeni hükümler:

1 — İcra ve İflâs Kanununun Yargıtay kararlarından bahseden 366. maddesinin eski şekline göre Temyiz icra ve iflâs dairesinin kararlarına karşı tetkik mercileri ısrar edemez iken, maddenin yeni şeklinde fıkra 3 «Yargıtay İcra ve İflâs Dairesinin hukuk ve ceza kararlarına karşı genel hükümlere göre ısrar olunabilir,» hükmünü koymuştur.

2 — Gene 3. fıkraya göre, cezaya ait kararlar hakkında Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 322. maddesi uyarınca karar düzeltilmesi yoluna gidilebilecektir.

3 — «İsrar kararları hukuk ve ceza genel kurullarında acele işlerden sayılır.» İsrar üzerine yapılacak yargılamada Ceza Genel Kuruluna İcra ve İflâs Dairesi de katılır (fıkra 4).

4 — Yargıtay İcra ve İflâs Dairesinin kararları aleyhine Cumhuriyet Başsavcılığınca yapılacak itiraz Ceza Genel Kurulunda İcra ve İflâs Dairesinin de iştiraki ile tetkik olunur (son fıkra).

2 — Siyasî Partileri Kapatma Dâvasının Muhakemesi hakkında Hükümler :

16 Temmuz 1965 tarih ve 12050 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 648 sayılı Siyasî Partiler Kanunu Siyasî partilerin kapatılmasından bahsettiği 5. kısımda kapatma muhakemesi hakkında da hükümler sevketmiştir.

Siyasî partiler aleyhine kapatma davaları Anayasa Mahkemesinde görülecektir (m. 108/1). Bu davaları C. Başsavcısı açacak ve yürütecektir (m. 108/2,5). C. Başsavcısı iddianamesine esas teşkil edecek olay ve fiillerin araştırılması ve soruşturulmasında ve davanın açılması ve yürütülmesinde C. Savcılarına ve sorgu hakimlerine tanınan yetkilere sahiptir. Ancak, Anayasanın ve kanunların sadece hakimlere tanıdığı yetkileri kullanamayacaktır (m. 108/3).

Kapatma davası, CMUK nunun son soruşturmaya ait hükümleri tatbik edilerek Anayasa Mahkemesinde duruşmalı olarak görülecektir (m. 108/4).

C. Başsavcısı yürütme işi ile yardımcılarını da görevlendirebilir (m. 108/5).

Anayasa Mahkemesinin verdiği kapatma kararı kesindir (m. 108/son).

Bir siyasî partinin kanununun 4. kısmında düzenlenen parti yasakları hükümlerine aykırı gayeler gütmesi veya faaliyette bulunması sebebiyle Anayasa Mahkemesinde dava açılmasını Cumhuriyet Başsavcısı ya re'sen ister veya iş Bakanlar Kurulunda görüşüldükten sonra Adalet Bakanlığının yazılı istemi üzerine veyahut bir başka siyasî partinin deliller göstererek durumu kendisine haber vermesi üzerine, ister (m. 110).

Bir başka siyasî partinin delil göstererek kapatma davası açılmasını istemesi üzerine C. Başsavcılığı kapatma davası açılmasına lüzum görmezse, bu siyasî parti kararın kendisine tebliğ edilmesinden itibaren yedi gün içinde, kanununun 109. maddesile kurulan Parti Yasakları İnceleme Kurulunda koğuşturma davası açabilir. Bu kurul dava açılmasını uygun görürse C. Başsavcısı kapatma davasını açar (110/ bend 3, fıkra 2).

Bir siyasî partinin kanununun 112. maddesinde sayılan hallerde kanunsuz siyasî faaliyetlere mihrak olması sebebiyle kapatılması davası C. Başsavcılına ancak re'sen açılabilir (m. 112).

Bir siyasî partinin, siyasî partilerle ilgili sair kanunlar veya Siyasî Partiler Kanununun 4. kısmı dışında kalan hükümlerine aykırı hareket sebebiyle kapatılması gene C. Başsavcılığı tarafından re'sen istenir (m. 113).

İdarî merciler ve mahkemeler bir siyasî partinin kapatılmasını gerektirecek mahiyetteki fiiller hakkında öğrendikleri hususları derhal ve yazılı olarak C. Savcılığına bildirmek ve C. savcılığı da bu bilgileri gene derhal yazı ile Adalet Bakanlığına ve C. Başsavcılığına iletme zorundadır (m. 114).

3 — Toplum zabıtası kurulması :

20 Temmuz 1965 tarih ve 12053 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 654 sayılı kanun «Cumhuriyet ve hürriyet düzenini demokratik usullerle korumak, kanun dışı sokak ve meydan hareketlerini önlemek, toplumun ve kişinin maddî ve manevî varlıklarının kanunlara aykırı grev ve lokavtlar yüzünden kısmen ya da tamamen tahribe uğramasının önüne geçmek, toplumun kendisi veya kaderi üzerinde büyük ölçüde olumsuz etkisi olabilecek her çeşit kanunsuz toplumsal olayların meydana gelmemesini sağlamak ve geldiğinde gerekirse zor kullanarak, etkisiz hale getirmek amacı ile Adana, Ankara, İstanbul, İzmir ve Zonguldak illeri ile lüzum görülecek diğer illerde özel şekilde yetiştirilmiş ve gerekli silâh, malzeme ve araçlarla donatılmış birer toplum zabıtası kurul»masını öngörmüştür (m. 1).

Toplum zabıtası kurulduğu il emniyet teşkilâtı içinde özel bir teşekküldür. Kullanacağı yetki, yapacağı görev ve taşıyacağı sorumluluk bakımından bu teşkilât için uygulanan mevzuat hükümlerine tabidir (m. 2).

Toplum zabıtası personeli, geçici bir süre için dahi olsa, herhangi bir sebep veya suretle Emniyet Teşkilâtının diğer görev, ödev veya hizmetlerinde çalıştırılmaz (m.3).

Yayımlı tarihinde yürürlüğe girecek olan bu kanunun uygulanması için, hizmet ve personelin özelliklerine göre, gerekli hükümler en geç üç ay içinde çıkarılacak bir tüzükle tanzim edilecektir (m. 5).

4 — Millî İstihbarat Teşkilâtı ve mensuplarına tanınan hak ve yetkiler :

22 Temmuz 1965 tarih ve 12055 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 644 sayılı kanunla Başbakanlığa bağlı Millî İstihbarat Teşkilâtı kurulmuştur (m. 1). Teşkilât mensuplarına, bu kanunda yazılı gö-

revlerin yerine getirilmesi sırasında, genel zabıtaya tanınmış olan hak ve yetkiler tanınmaktadır. Ancak bu yetkilerin teşkilât mensuplarından kimlere tanınacağı Teşkilât tarafından hazırlanıp Başbakan tarafından tasdik edilecek bir talimatla tesbit edilir (m.9).

5 — Polis vazife ve selâhiyetleri :

26 Temmuz 1965 tarih ve 12058 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 694 sayılı kanun, Polis Vazife ve Selâhiyet Kanununun 2. maddesini değiştirmektedir. Adı geçen kanunun 2. maddesinin (B) bendi değişiklikten sonra «İşlenmiş olan bir suç hakkında Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ile diğer kanunlarda yazılı görevleri yapmak,» cümlesine inhisar etmiştir. Bendin eski şeklindeki «Polisin göreceği vazifelerde selâhiyetli amirden verilecek emirlerde Memurin Kanununun 40. maddesi hükmü cari değildir.» cümlesi hükmü Anayasa Mahkemesinin 8.7.1963 tarih E. 1963-204, K. 1963-179 sayılı kararı ile Anayasaya aykırı bulunarak iptal edilmiştir. Anayasa Mahkemesi bu iptal kararının karar tarihinden başlayarak 6 ay sonra yürürlüğe girmesine de karar vermiştir.

694 sayılı kanun 2. maddeye ilâve ettiği bir fıkra ile âmirin emrini şu şekilde nizamlamıştır:

«Kamu düzeni ve kamu güvenliğinin sağlanmasından sorumlu olan polis; âmirinden aldığı emri, kanun, tüzük ve yönetmelik hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı emri verene bildirir. Ancak âmir emrinde ısrar eder ve bu emrini yazılı olarak yenilerse, emir yerine getirilir. Bu halde, emri yerine getiren sorumlu olmaz. Konusu suç teşkil eden emir hiç bir suretle yerine getirilmez. Yerine getirenler sorumluluktan kurtulamaz.»

Değişik 2. madde bundan sonra yetkili âmir tarafından verilecek sözlü emirlerin derhal yerine getirileceği 12 durum saymıştır. Acil ve tehlikenin önlenmesi için derhal harekete geçilmesi gereken bu durumlarda «emirlerin yazılı olarak verilmesi istenilemez. Bu hallerde emrin yerine getirilmesinden doğabilecek sorumluluk emri verene aittir.»

6 — Devlet Memurları hakkında soruşturma ve kovuşturma :

23 Temmuz 1965 tarih ve 12056 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa göre «Devlet memurlarının görevleri ile ilgili veya görevleri sırasında işledikleri suçlar-

dan dolayı soruşturma ve kovuşturma yapılması ve haklarında dava açılması özel hükümlere tabidir.» (m. 24)

7 — Devlet Memurları hakkında isnat ve iftira suçlarında ihbar mecburiyeti :

657 sayılı Devlet Memurları Kanununa göre «Devlet memurları hakkındaki ihbar ve şikâyetler, garaz veya mücerret hakaret için, uydurma bir suç isnadı suretile yapıldığı ve soruşturma veya yargılamanın tabî olduğu kanunî işlem sonucunda bu isnat sabit olmadığı takdirde, merkezde bu memurun en büyük âmiri, illerde valiler, isnatta bulunanlar hakkında kamu davası açılmasını Cumhuriyet Savcılığından isterler.» (m. 25)

8 — Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Bakanlar hakkında Meclis Soruşturması açılması ve Yüce Divana sevk :

1 Mart 1965 tarih ve 11941 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısı İçtüzüğü 12 - 23. maddelerinde, görevde bulunan veya görevden ayrılmış olan Başbakan veya bir Bakanlar Kurulu üyesi hakkında ve vatan hainliği ile suçlandırılma halinde Cumhurbaşkanı hakkında meclis soruşturması istenmesi, açılması, yapılması ve bu soruşturmanın sonuçlanmasını ve bu şahısların Yüce Divana sevkini tanzim eden hükümler getirmektedir.

9 — 353 sayılı Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanununun 11. m. B bendinin Anayasaya aykırı olduğundan iptali:

353 sayılı kanunun 11. m. B bendinin Anayasanın 138/2. maddesine aykırı olması sebebiyle iptali istenmiştir.

353 sayılı kanunun 11. maddesi şöyledir:

Madde 11 — Askerî mahkemeler, asker olmayan kişilerin aşağıda yazılı suçlarına ilişkin davalara bakarlar:

A) Askerî Ceza Kanununun 55, 56, 57, 58, 59, 63, 64, 81, 93, 94, 95, 100, 101, 102. maddeleri ile 148. maddesinin (B) fıkrasında yazılı suçlar,

B) Askerî mahallerde veya 1110 sayılı kanunda yazılı birinci askerî yasak bölgeler içinde veya nöbet yerlerinde veyahut karakollarda askerlik ödevlerini yaptıkları sırada veya yaptıkları bu

ödevlerden dolayı asker kişilere ve bu yerlerde görevlendirilen devriyelere ve inzibatlara fiilen taarruz edenler veya sövenler veya hakaret edenler veyahut askerlik görevlerine ilişkin işleri yapmaya veya yapmamaya zorlamak için haklarında şiddet ve tehdide başvuranlar,

C) Diğer kanunlar ile askerî mahkemelerde yargılanmaları öngörülenler.

Anayasanın 138. maddesi ise şöyledir :

Madde 138 — Askerî yargı, askerî mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür. Bu mahkemeler asker kişilerin askerî olan suçları ile, bunları asker kişiler aleyhine veya askerî mahallerde yahut askerlik hizmet ve görevleri ile ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevlidirler.

Askerî mahkemeler, asker olmayan kişileri, ancak özel kanunda belirtilen askerî suçlarından dolayı yargırlarlar.

Askerî mahkemelerin savaş ve sıkı yönetim hallerinde hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili olduğu kanunla gösterilir.

Askerî mahkemelerde üyelerin çoğunluğunun hakim niteliğine sahip olması şarttır.

Askerî yargı organlarının kuruluşu, işleyişi, askerî hakimlerin özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı, hakimlik teminatı ve askerlik hizmetlerinin gereklerine göre özel kanunla düzenlenir.

Anayasa Mahkemesinin gerekçesi:

Anayasanın 138. maddesi askerî yargılamanın askerî mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütüleceğini belirttiğinden sonra, askerî mahkemelerin şahıs itibarile yetkisini savaş veya sıkıyönetim hallerine ve barış zamanına göre ayrı ayrı düzenlemiştir. Savaş veya sıkıyönetim hallerinde askerî mahkemelerin yetkisine giren işlerin kanunla gösterilmesi öngörülmüştür. Barış zamanı için ise 2. fıkra, askerî mahkemelerin, asker olmayan kişileri, ancak özel kanunda belirtilen askerî suçlarından dolayı yargılayacağı hükmünü koymuştur.

İptali istenen 353 sayılı kanununun 11. maddesi (B) bendi ise, bentte yazılı fiilleri işleyen asker olmayan kişilerin yargılanmasında askerî mahkemeleri yetkili kılmıştır. Ancak, ceza kanununa göre özel bir kanun sayılan askerî ceza kanununda, asker olmayan kişilerin bu bentte sayılan fiilleri hakkında bir ceza hükmü bulunmamaktadır. Asker olmayan kişilerin bu fiillerine gene Türk Ceza Kanununu uygulamak zorunu doğmaktadır. Bu durumda asker ol-

mayan kişilerin, barış zamanında, askerî mahkemelerde yargılanmasını icabettiren, özel kanunda belirtilmiş bir askerî suç bulunmamaktadır.

Anayasa Mahkemesi, bu sebeple, Resmî Gazetenin 25 Haziran 1965 tarih ve 12032 numaralı sayısında yayınlanan 10.3.1965 tarih E. 1964/50, K. 1965/14 sayılı kararı ile 353 sayılı Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanununun 11. maddesinin (B) bendinin Anayasanın 138. maddesinin 2. fıkrasına aykırı olduğundan iptaline oyçokluğu ile karar vermiştir.

10 — 2 sayılı Hiyaneti Vataniye Kanununun tutmayı zorunlu kılan 5. maddesinin Anayasaya aykırılığı sebebiyle iptali :

2 sayılı Hiyaneti Vataniye Kanununun «Hiyaneti Vataniye maznunlarının muhakemesi bidayet ceza mahkemelerinden verilecek gayrı muvakkat tevkif müzekkeresi üzerine her halde mevkufen icra icra edilir» yolundaki 5. madde hükmünün Anayasaya aykırılığı iddiasıyla iptaline karar verilmesi istenilmiştir.

Anayasa Mahkemesi önce adı geçen kanunun niteliği ve sonradan yürürlüğe giren kanunların aynı konulara ilişkin hükümleri dolayısıyla yürürlükte sayılıp sayılmayacağı hususunu müzakere etmiş ve oyçokluğu ile bu kanunun yürürlükte olduğuna karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesi bundan sonra tutma mecburiyetini koyan 5. maddenin, tutma konusunda hakimin takdir hakkını kullanmasını engellediği için Anayasanın tutmayı muayyen sebeplere bağlayarak hakimin takdirine bırakan 30. maddesi hükmüne aykırı olduğundan iptaline karar vermiştir .

Anayasa Mahkemesinin 17.12.1964 tarih, Esas 1963/121, Karar 1964/74 sayılı bu kararı Resmî Gazetenin 1 Nisan 1965 tarih ve 11968 sayılı nüshasında yayınlanmıştır.

11 — 4237 sayılı kanunun 8. maddesinin Anayasaya aykırılığı sebebiyle iptali :

Fevkalâde hallerde haksız olarak mal iktisabedenler hakkındaki 4237 sayılı kanunun 8. maddesinde yer alan ve muhakkiklere sorgu hakiminin yetkilerini vererek bu sıfatla sorgu hakiminin yapabileceği bütün işlemleri yapmalarını ve verebileceği bütün kararları almalarını öngören hükmün Anayasanın 30. maddesine aykırı olması sebebiyle iptali istenmiştir.

4237 sayılı kanunun 8. maddesi şöyledir:

«Madde 8 — Tahkik memuru, sorgu hakiminin bütün selâhiyetlerini haizdir. Yapacağı tahkikat ilk tahkikat mahiyetinde olup, askerî kazaya tabî olmayan işlerde umumî usul hükümlerine göre cereyan eder. Bu gibi işlerde tahkik memurunun tevkif ve tahliyeyle dair vereceği kararlar bulunduğu yerin Asliye Ceza Hakiminin tasdiki ile tekemmül eder. Bu kararlar aleyhine ancak alâkalı tarafından kanun yoluna müracaat olunabilir.

Askerî kazaya tabî işlerde bu kanunda yazılı hükümler haricinde Askerî Muhakeme Usulü Kanunu tatbik olunur. Tahkik memuru bu işlerde adlî âmirin haiz olduğu selâhiyetleri haizdir. Şu kadar ki tahkik memurunun tevkif ve tahliyeyle dair vereceği kararlar selâhiyetli adlî âmirin tasdiki ile tekemmül eder. Alâkalı bu kararlar aleyhine mafevk adlî âmirine itiraz edebilir.»

Anayasa Mahkemesinin gerekçesi :

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa göre, sorgu hakiminin esas görevi ilk tahkikatı yapmaktır. İlk tahkikatın konusu, suçla ilgili delilleri toplamak ve amacı da bu deliller karşısında, gene kanunun verdiği yetki sınırı içinde, sanık hakkında bir karara varmaktır. Sorgu hakimi, soruşturma işlemlerini bu maksatla yapar. Soruşturma işlemleri olayına göre değişmekte ise de bunlar, genel olarak, sanığı sorguya çekmek, şahit dinlemek, arama ve keşif yapmak, bilirkişiye başvurmak ve zabıttır. 4237 sayılı kanuna göre tahkik memuru soruşturma sonunda ayrıca bir karar vermeğe yetkili olmadığından, olayda sorgu hakiminin kararları yönünden bir karşılaştırma yapmağa yer yoktur.

Sorgu hakimi bu sayılan işlemleri yaparken, davet olunup ta gelmeyen tanıkları ve sanığı ihzar müzekkeresi ile zorla getirebilir ve tanığı para cezasına mahkûm edebilir. Tanıklığa veya yemine zorlamak için tanığı hapsedebilir, şüpheli kişilerin üzerini, eşyasını ve özel kâğıtlarını arayabilir, konutlarda, işyerlerinde ve başka yerlerde arama yapabilir. Belli istisnalar dışında, subut vasıtalarından olmak üzere faydalı görülen veya zorlama bağlı şeyleri, gerektiğinde zorla alabilir ve kaçırma halinde tazyik hapsi uygulayabilir.

Sorgu hakimi bu işlemleri yaparken Anayasanın saydığı temel haklardan olan ve 14. maddede zikredilen kişi dokunulmazlığını ve hürriyetini kayıtlayan, 15. maddede söz konusu edilen özel hayatın gizliliğine dokunan ve 16. maddede gösterilen konut dokunulmazlığını ilgilendiren tasarruflarda bulunacaktır. Anayasanın zikredilen

maddeleri bu temel haklara ilişkin tasarruflarda bulunmağa, Anayasada ve kanunlarda sayılan hallerde, ancak hakimlerin yetkili olacağını söylemiştir. 4237 sayılı kanunun uygulanacağı olaylar Anayasanın saydığı hallerden olmadığı gibi, 4237 sayılı kanun gereğince ilgiliden beyanname istendikten sonra tahkikata lüzum görülürse, kanunda gösterilen kimseler tarafından atanan tahkik memuru da hakim değildir, Anayasanın 132. maddesinde belirtilen hakim niteliğini taşımamaktadır.

Gene Anayasaya göre (m. 30), tutmaya ve tutukluk halinin devamına karar vermek te ancak hakimın yetkili olduğu bir hususdur. 4237 sayılı kanunun 8. maddesinin 1. fıkrasının 2. cümlesine göre tahkik memuru, tasdik ile tekemmül etse dahi, tutma ve salıverme konusunda karar verebilmektedir. Bu hüküm de Anayasanın 30. maddesine aykırıdır.

4237 sayılı kanunun 8. maddesinin 2. fıkrası askerî kazaya tabî işlerde tahkik memuruna adlî âmirin haiz olduğu yetkileri tanımaktadır. 1631 sayılı Askerî Muhakeme Usul Kanununa göre adlî âmir sorgu hakiminkilere benzer yetkilere sahiptir. Gerçi 25.10.1963 gün ve 353 sayılı Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu ile adlî âmirlik kaldırılmış ve onun haiz olduğu yetkiler askerî mahkemelere ve askerî savcılara tanınmıştır. Ancak 4237 sayılı kanun olaganüstü hallere mahsus özel bir kanun olduğu ve hiç bir hükmü de açık veya kapalı şekilde kaldırılmadığı için tahkik memurunun 8. maddenin verdiği yetkileri kullanmağa devam edeceği düşünülebilir.

Yukarda sayılan aynı sebeplerle 8. maddenin 2. fıkrası da Anayasaya aykırı olmaktadır.

Bu sebeplerle 4237 sayılı kanunun 8. maddesi Anayasanın 14, 15, 16 ve 30. maddelerine aykırı görüldüğünden Anayasa Mahkemesinin Resmî Gazetenin 2 Nisan 1965 tarih ve 11969 sayılı nüshasında yayınlanan 11.12.1964 tarih, Esas 1963/138, Karar 1964/71 sayılı kararı ile oyçokluğu ile iptal edilmiştir.

Bu iptal hükmü kararın verildiği tarihten altı ay sonra yürürlüğe girecektir.

12 — 7188 sayılı kanunun hâkim sınıfından olmayan mahkeme başkâtiplerine yargı yetkisi tanıyan hükmünün Anayasaya aykırı olduğundan iptali :

7188 sayılı kanunun hakim sınıfından olmayan mahkeme baş-

kâtiplerine yargı yetkisi tanıyan hükmünün Anayasanın ruhuna aykırı olduğundan iptali istenmiştir.

7188 sayılı kanunun birinci maddesi şöyledir:

«Madde 1 — Mehakemin Teşkilâtına ait ahkâmı muaddil 469 sayılı kanunun 5. maddesine 981 sayılı kanunun birinci maddesi ile eklenen fıkra aşağıdaki şekilde tadil edilmiştir.

Müddeiumumî ve sorgu hakiminin gaybubetinde veya bu vazifelerin inhilâlinde, reis veya hakim tensibi ile, bunlardan birine ait vazifeleri mahkeme başkâtibi umumî hükümler dairesinde vekâlet maaşı almak suretile görür.»

Anayasa Mahkemesinin gerekçesi :

Sorgu hakiminin görev ve yetkilerini gösteren CMUK na göre, sorgu hakiminin esas görevi ilk tahkikatı yapmaktır. İlk tahkikatın konusu, suçla ilgili delilleri toplamak ve amacı da bu deliller karşısında gene kanunun verdiği yetki sınırı içinde, sanık hakkında bir karara varmaktır. Sorgu hakimi ilk tahkikatı bu maksatla yapar. Soruşturma işlemleri, olayına göre değişmekte ise de bunlar, genel olarak sanığı sorguya çekmek, tanık dinlemek, arama ve keşif yapmak, bilirkişiye başvurmak ve zabıttır. Sorgu hakimi bu işlemlerden başka sanığın tutulmasına ve salıverilmesine ve ilk tahkikatın sonunda da son tahkikatın açılmasına, sanığın muhakemesinin menine, yahut son tahkikatın geçici olarak durdurulmasına karar verir.

Sorgu hakimi bu işlemleri yaparken Anayasanın saydığı temel haklardan olan ve 14. maddede zikredilen kişi dokunulmazlığını ve hürriyetini kayıtlayan, 15. maddede söz konusu edilen özel hayatın gizliliğine dokunan ve 16. maddede gösterilen konut dokunulmazlığını ilgilendiren tasarruflarda bulunacaktır. Anayasanın zikredilen maddeleri bu temel haklara ilişkin tasarruflarda bulunmağa, Anayasada ve kanunlarda sayılan hallerde, ancak hakimlerin yetkili olacağını söylemiştir.

Gene Anayasaya göre (m. 30), tutmaya ve tutukluk halinin devamına karar vermek de ancak hakim yetkili olduğu bir husustur.

Mahkeme başkâtibi, sorgu hakiminin vekili sıfatı ile hareket ederken, sorgu hakiminin haiz olduğu bütün bu yetkileri kullanabilecektir. Fakat mahkeme başkâtibi hakim olmadığından, Anayasanın 132. maddesinde sözü edilen «Hakim» niteliğini taşımadığından, bu yetkileri kullanmasını sağlayan ve 7188 sayılı kanunun 1. maddesinde

yer alan, sorgu hakiminin görevi başında bulunmaması veya sorgu hakimliğinin boşalması hallerinde mahkeme başkâtibine sorgu hakimliği yaptırma imkânını sağlayan hüküm, Anayasanın 14, 15, 16 ve 30. maddelerine aykırı olduğundan, Anayasa Mahkemesinin Resmî Gazetenin 31 Aralık 1965 tarih ve 12191 numaralı sayısında yayınlanan 28.9.1965 tarih ve 1963/100 esas, 1965/48 karar sayılı kararı ile ve esasta oybirliği, gerekçede oyçokluğu ile iptâl edilmiştir.

İptâl hükmünün yürürlüğe girmesi için ayrıca bir tarihin tesbit edilmesine lüzum görülmemiştir.

13 — Askerî Adalet İşleri Başkanlığı :

353 sayılı Askerî Mahkemelerin Kuruluşu ve Yargılama usulü Kanununun 35. maddesinin askerî mahkemelerin idarî işlerinde ve askerî savcılıkların bütün işlemlerinde Millî Savunma Bakanının gözetimi yürütmek üzere kurulmasını öngördüğü Bakanlık Askerî Adalet İşleri Başkanlığının görev ve yetkilerini tesbit eden ve diğer kanun, tüzük ve yönetmeliklerde gösterilen ve Askerî Adalet İşlerini ilgilendiren görevlerin ne şekilde yürütüleceğini düzenleyen Yönetmelik Resmî Gazetenin 8 Şubat 1965 tarih ve 11923 numaralı sayısında yayınlanmıştır.

14 — Askerî Mahkemeler ile Askerî Savcılıklar Kalemleri :

353 sayılı Askerî Mahkemelerin Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanununun 7. maddesinin, kurulmasını öngördüğü, Askerî Mahkemeler ve Askerî Savcılıklar Kalemlerinin, teşkilâtını ve kalem personelinin görev ve sorumluluklarını tesbit eden yönetmelik, 31 Mart 1965 tarih ve 11967 sayılı Resmî Gazetede yayınlanmıştır.

15 — Askerî Hâkim Adaylarının yetiştirilmesi :

357 sayılı Askerî Hakimler ve Askerî Savcılar Kanununun 3. maddesinin son fıkrasının ve 9. maddesinin öngördüğü ve askerî hakim olarak yetiştirilecek muvazzaf subayların seçilmesini, bunların öğrenimleri sırasında tabî olacakları şartları ve askerî hakim adaylarının denetleme, sicil ve görevlendirme işlerinin nasıl yapılacağını düzenleyen Askerî Hakim Adaylarının Yetiştirilmesi hakkındaki Yönetmelik Resmî Gazetenin 17 Mayıs 1965 tarih ve 12000 numaralı sayısında yayınlanmıştır.

16 — Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku Uzmanlık Yüksek Okulu :

28 Nisan 1965 tarih ve 11985 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan Yönetmelik ile, Üniversiteler Kanununun 2. maddesi gereğince, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesine bağlı olmak üzere Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku Uzmanlık Yüksek Okulu kurulmuştur.

Yönetmeliğe göre okulun gayesi, ceza hukuku ve ceza usulü hukuku çalışmalarını geliştirmek, ceza hukuk teori ve pratiğini ve ceza hukukunun yardımcı disiplinlerini öğretmektir. Yayımı tarihinde yürürlüğe giren yönetmelik (m. 13), Yüksek Okulun organlarını ve bunların teşekkülünü tanzim etmektedir.